

Піна М. В.

Institute of Economics of Natural Resources Use and Sustainable
Development of National Academy of Sciences of Ukraine

GOAL-ORIENTED FORECAST OF TOURISM AND RECREATION ADVANCEMENT IN TYPICAL GROUPS OF UKRAINE'S REGIONS

Summary

Mathematic model to forecast goal-oriented development of tourism-and-recreation sphere in Ukraine's regions is elaborated and explained. The model is applied to estimate if the sphere will achieve goal indicators identified as scope of services supplied by tourist agencies and sanatorium-and-resorts enterprises in short-and middle-run. Using outcomes of the goal-oriented forecast regions of Ukraine are classified in groups by integral indices showing if goal indicators of the development of tourism-and-recreation sphere will be achieved.

Key words: tourism-and-recreation sphere, goal-oriented forecast, tourist, sanatorium-and-resort enterprise, index, integral assessment.

УДК 332.14.009.12

Капінус Ю. І.

Черкаський державний технологічний університет

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

У статті розглянуто роль провідних факторів формування конкурентоспроможності регіону. Аналізуються відомі фактори впливу на конкурентоспроможність регіону та виявляються фактори, врахування яких у діяльності регіональних органів влади дасть змогу прискорити процеси розвитку регіону та зміцнення його конкурентних позицій. Визначені основні складові компоненти моделі підвищення конкурентоспроможності регіону.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентні переваги, регіон, конкурентна боротьба, інвестиції, глобалізація, економічне зростання.

Постановка проблеми. В українській економіці відбуваються якісні зміни, пов'язані з глобалізацією, нерівномірністю розвитку, загостренням конкурентної боротьби між регіонами. Важливість побудови конкурентоспроможної економіки сприяла появі у складі наукових досліджень категорії «конкурентоспроможність», але, виходячи зі стану і рівня конкурентоспроможності регіонів України, бачимо, що на цьому етапі така проблема ще й досі залишається гострою.

До невирішеної частини загальної проблеми конкурентоспроможності регіону слід віднести виділення найбільш впливових факторів, а також виявлення факторів, які не мають видимих ознак, але є суттєвими у забезпеченні розвитку регіону з метою їх врахування при формуванні відповідної регіональної політики. Саме в даному контексті надзвичайно актуальною стає проблематика визначення індивідуальних факторів регіональної конкурентоспроможності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Науковим підґрунтям продовження досліджень науковців за визначеною проблемою дослідження конкурентних переваг та конкурентоспроможності регіонів є численні праці вітчизняних і зарубіжних вчених: В. Філонича, В. Геєця, Г. Антонюка, Р. Фатхудинова, С. Дорогунцова, І. Брикова, Д. Стеценка, А. Сухорукова та інших вчених.

Мета дослідження – вивчення шляхів формування конкурентоспроможності регіонів та конкурентних переваг, їх взаємозв'язків та взаємовпливів; визначені найбільш впливові з них, що можуть бути покладені в основу моделі підвищення конкурентоспроможності сучасного регіону.

Виклад основного матеріалу. Розвиток країни та її регіонів залежить від конкуренції та потребує

оновлення підходів до здійснення регіонального управління. У свою чергу, це обумовлює необхідність виявлення факторів, які можуть стримати негативні тенденції, що виникли у зв'язку з глобальними економічними трансформаціями, та забезпечити підвищення конкурентоспроможності регіонів України на засадах їх саморозвитку та самоорганізації [1].

Забезпечення умов для цивілізованого і динамічного розвитку, створення (формування) конкурентоздатності – ключовий елемент у числі національних пріоритетів в будь-якій країні, це найважливіша функція державного регулювання економіки [2, с. 416]. В загальному вигляді конкурентоспроможність означає здатність виконувати свої функції (призначення, місію) з необхідною якістю і вартістю в умовах конкурентного ринку. Конкурентоспроможність може визначатися в порівнянні з іншими аналогічними об'єктами, а частіше – з кращими [3].

Основою формування конкурентоспроможності будь-якого економічного фактора виступають конкурентні переваги. Загальновідомим є твердження про те, що конкурентоспроможність досягається тим об'єктом, який має конкурентні переваги. Крім того, конкурентні переваги, конкурентний потенціал та низка інших понять є основними категоріями, які визначають конкурентоспроможність [1].

Формування і використання конкурентних переваг є важливим кроком забезпечення конкурентоспроможності регіону, яку потрібно вважати властивістю об'єкта, що характеризується ступенем реального чи потенційного задоволення ним конкурентної боротьби порівняно з аналогічними об'єктами на певному ринку [4, с. 5-27].

Основою створення конкурентних переваг регіону виступають:

- суб'єкти управління процесом забезпечення конкурентоспроможності регіону, на які покладено завдання вдосконалення нормативно-методичного забезпечення конкурентоспроможності регіону, стратегічного планування і проектування регіональної та міжрегіональної конкурентоспроможності, реалізації ефективної і повноцінної державної регіональної політики, включаючи децентралізацію влади і фінансових ресурсів;
- суб'єкти господарської та підприємницької діяльності, функціонування яких залежить від ефективного використання сировинних, трудових та фінансових ресурсів, повноцінної інфраструктури, належної техніко-технологічної бази, здорового конкурентного середовища, наявності економічного потенціалу та передумов розвитку;
- населення регіону, до основних характеристик конкурентоспроможності якого варто віднести розвиток людського капіталу, підвищення рівня якості життя, покращення системи соціальних послуг, капіталізацію життя і праці;
- співробітництво з іншими країнами та регіонами на основі розвитку інтеграційних форм діяльності [5, с. 23].

Сам регіон як об'єкт конкурентоспроможності має певні особливості:

- по-перше, регіони не вступають у конкурентну боротьбу так, як це здійснюють підприємства;
- по-друге, формування конкурентоспроможності регіону може відбуватися внаслідок розвитку конкурентоспроможності підприємств, які у ньому функціонують, та товарів, що вони виробляють;
- по-третє, для формування та оцінювання конкурентоспроможності регіону важливо не тільки визначити його місце по відношенню до інших регіонів (на внутрішньому і зовнішньому ринках), а й загальний рівень розвитку регіонів. Це має значення для розрахунку потенційної результативності діяльності підприємства у ньому, формування напрямків удосконалення діяльності підприємства, розбудови економіки регіону.

Конкурентоспроможність регіону може визначитися рівнем життєзабезпечення населення на основі міжнародних та інших стандартів, а також на підставі інших показників та індикаторів. У рамках завдання формування конкурентоспроможності регіону це поняття може бути визначене як здатність створювати умови для сталого розвитку регіону. Для оцінки факторів формування конкурентної здатності регіону в цілому і можливості впливу регіональних органів влади на її складові доцільно використовувати модель «національного ромба», запропоновану М. Портером [6, с. 896] для країни. Роль регіону в створенні конкурентних переваг можна досліджувати по чотирьох взаємозалежних напрямках (детермінантам), утворюючим «регіональний ромб» (рис.1):

- параметри факторів (природні ресурси, кваліфіковані кадри, капітал, інфраструктура та ін);
- умови попиту (рівень доходу, еластичність попиту, вимогливість покупців до якості товару і послуг тощо);
- родинні та підтримуючі галузі (забезпечують фірму необхідними ресурсами, комплектуючими, інформацією, банківськими, страховими та іншими послугами);
- стратегії фірм, їх структура і суперництво (створюють конкурентне середовище і розвивають конкурентні переваги).

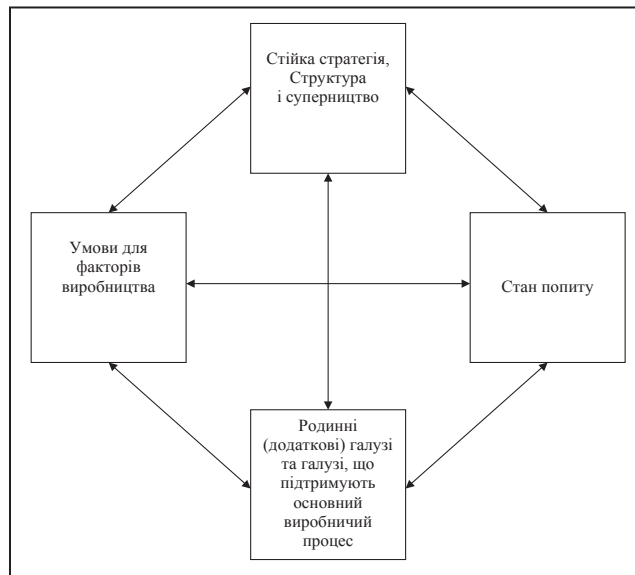

Рис. 1. Регіональний ромб конкурентних переваг (за М. Портером)

Розвиток конкурентоспроможності регіону, як і країни в цілому (за М. Портера [6]), здійснюється за такими чотирма стадіями (рівнями):

- конкуренція на основі факторів виробництва;
- конкуренція на основі інвестицій;
- конкуренція на основі нововведень;
- конкуренція на основі багатства.

Саме тому він наголошує, що глобальна економічна система вимагає розробки більш динамічного принципу конкурентних переваг, суть якого – у зменшенні виробничих витрат на основі постійної інноваційної діяльності. Крім того, він зазначає, що створення та підвищення конкурентних переваг – це високолокалізований процес, оскільки відмінності національних економічних структур, систем цінностей, культур, інституцій та особливості історичного розвитку у значній мірі впливають на конкурентні позиції суб'єктів господарювання.

Таким чином, лише наявність унікальних локальних переваг, тобто таких, що не можуть бути скопійовані та відтворені в інших місцях, виступає передумовою підвищення конкурентоспроможності регіонів в епоху глобальної конкуренції [4, с. 8].

Безумовно, кожний регіон має свої особливості та свої конкурентні переваги, що виділяють його з-поміж інших регіонів, але для їх реалізації необхідна цілеспрямована діяльність не тільки суб'єктів господарювання, а й регіональних органів влади, органів місцевого самоврядування, центральних органів влади. Враховуючи це, до інституціональних факторів, що впливають на розвиток конкурентних переваг регіональних економічних систем, Т. Ігнатова відносить наступні:

- розроблену інноваційну стратегію (або програму соціально-економічного розвитку регіону, міста зі SWOT-аналізом, сценаріями розвитку, в тому числі інноваційними, програмними заходами і механізмом реалізації);
- розвинену інфраструктуру ринку (з банками, страховими організаціями, бізнес-інкубаторами, технопарками та ін.);
- розвиток інновацій та підприємництва; - вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази, що сприяє інноваційному розвитку регіону та стійкому формуванню, розвитку та реалізації його конкурентних переваг.

Таким чином, сучасне управління конкурентоспроможністю регіону має бути спрямоване на створення і використання регіональних конкурентних переваг, взаємовигідні взаємовідносини з вітчизняними і зарубіжними економічними суб'єктами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, суб'єктами підприємництва [7].

Питання про підвищення конкурентоспроможності регіону можна визначити в такому положенні: держава повинна сприяти кожному регіону у формуванні та використанні його конкурентних переваг, а також вирішувати проблемні питання, які регіон самостійно вирішити не в змозі. Всі інші функції розвитку є завданням регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування, тобто мають реалізуватись принципи субсидіарності та доповнюваності. Спробуємо визначити ряд проблем та чинників, що ускладнюють вирішення питання конкурентоспроможності регіону, але які, за наявності відповідних умов, здатні значно посилити конкурентні позиції регіону.

1. Важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності регіону відіграє регіональне управління, ефективність якого, крім закріплених загальних компетенцій, визначається системою організації праці, кадровою політикою, організацією підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації державних службовців, матеріально-технічним забезпеченням тощо. Інерційний сценарій сьогодні вже є неприйнятним, але є й ряд об'єктивних причин, які стримують регіональні ініціативи, на-самперед це:

- проблеми розмежування повноважень, стимулювання місцевих економічних ініціатив та закріплення інституціональної відповідальності;
- недостатність фінансування заходів, пов'язаних із взаємовідносинами із зарубіжними та вітчизняними партнерами, а також громад кістю (організація ділових зустрічей, круглих столів, семінарів, формування іміджу регіону тощо);
- неможливість гарантування стабільності економічних умов для інвесторів, по пов'язано як із загальною політико-економічною ситуацією в країні, так і частою зміною керівного складу в регіонах;
- відсутність дієвих механізмів співпраці органів влади з бізнес-структурами та їх громадськими об'єднаннями.

2. Зарубіжний досвід переконливо доводить, що підвищення рівня конкурентоспроможності територій можливе з умови наділення регіонів необхідними повноваженнями і ресурсами та створення дієвої системи місцевого самоврядування [8]. Водночас українські регіони сьогодні не мають необхідних умов для проведення ефективної політики, що пов'язано з невідповідністю існуючої моделі регіонального управління реальним потребам регіонів.

3. Тенденції глобального економічного розвитку свідчать про зміну орієнтирів – від матеріального виробництва до нематеріального, що змінює сутність діяльності виробників та роль держави у

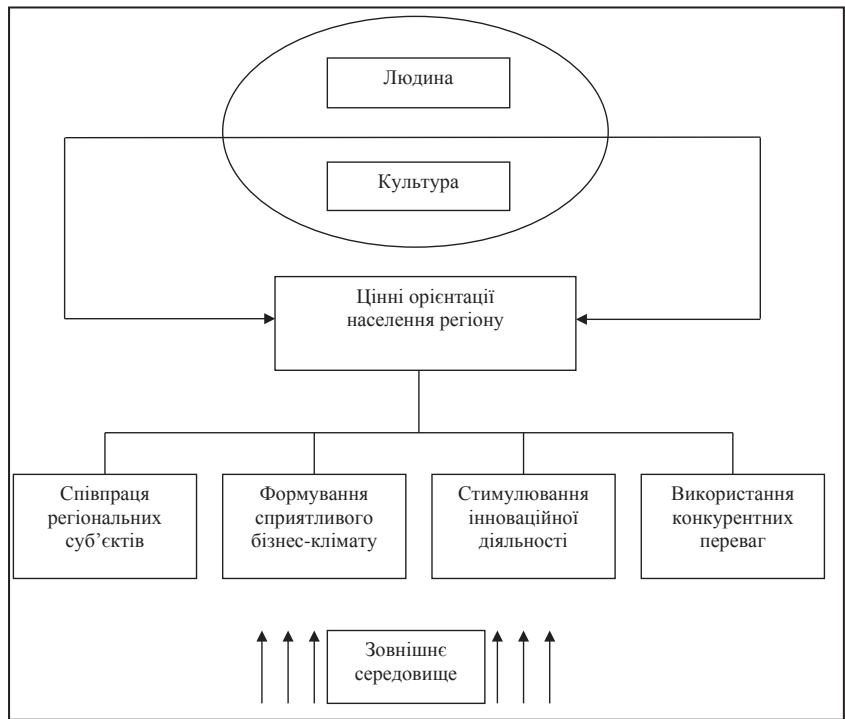

Рис. 2. Основні компоненти моделі підвищення конкурентоспроможності сучасного регіону

економічному розвитку. Це обумовлено тим, що природні ресурси вичерпуються, а рушійними силами економічного розвитку стають нематеріальні ресурси – інноваційно-інтелектуальний потенціал та нові технології.

4. Поряд з внутрішніми регіональними чинниками на розвиток регіональної економіки впливають і зовнішні, у тому числі пов'язані з глобалізацією економіки світу та інтеграцією України до європейського економічного простору. Очевидною є неминучість адаптації регіонів до загальносвітових тенденцій, які сьогодні є досить складними та суперечливими. Однак позитивним тут можна вважати те, що глобалізація та її виклики примушують проводити більш ефективну державну та регіональну політику, спонукають до кращого використання наявних ресурсів та конкурентних переваг, а також людського капіталу, який стає головним чинником соціально-економічного прогресу.

5. Однією з цілей у підвищенні конкурентоспроможності регіону є також збільшення обсягів інвестицій, що позначається на показниках господарської діяльності регіону і свідчить про рівень його конкурентоспроможності. Але слід враховувати, що «економіка», де вітчизняний інвестор практично не вкладає кошти у розвиток виробництва, не може бути привабливою для іноземного інвестора [9, с. 8].

6. Існує ще один фактор, який є більш глибоким і який ще не знайшов своє відображення у наукових роботах з питань регіональної конкурентоспроможності. Це культура, яка є органічною єдністю матеріального і духовного [10, с. 380]. Отже, культура та відповідні суспільні орієнтації можуть бути як рушійними силами розвитку, так і стримуючими чинниками економічного прогресу.

Аналізуючи теорії регіональної конкурентоспроможності вітчизняних вчених, варто відмітити, що більшість з них орієнтовані на зростання валового регіонального продукту та рівня зайнятості. Зокрема, такий підхід ілюструє модель ре-

гіональної конкурентоспроможності, запропоновану фахівцями Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова, основою конкурентоспроможності регіону у якій визначено капітал, людські ресурси та базову інфраструктуру. Вона також окреслює культуру як одну із основ розвитку. Зусилля щодо забезпечення конкурентоспроможності орієнтовані на зростання ВРП на душу населення. Хоча вважаємо, що основою цінністю на сучасному етапі є людина та її добробут, а також забезпечення можливості розвитку майбутніх поколінь [11, с. 78-90].

Виходячи з вищезазначеного, основні компоненти моделі підвищення конкурентоспроможності регіону можна представити наступним чином (рис. 2):

Отже, як **висновок**, варто відмітити, що формування конкурентоспроможності регіону виступає важливою умовою підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Тому провідна

роль у забезпеченні конкурентоспроможності країни на всі її рівнях належить державі, яка розробляє економічну стратегію і політику, забезпечує економічну безпеку, створює умови та механізми для реалізації конкурентних переваг національних виробників на внутрішньому і світовому ринках. Актуальним, на наш погляд, є дослідження можливостей консолідації та співпраці економічних суб'єктів з регіональними органами влади, що є необхідною умовою демократизації управлінських процесів та однією з важливих умов підвищення регіональної конкурентоспроможності.

Вирішення питань посилення конкурентоспроможності національних регіонів в умовах глобалізації потребує подальшого наукового опрацювання із вивченням зарубіжного досвіду, застосуванням теоретичних доробків аналітиків-науковців та досвіду фахівців у сфері зовнішньоекономічної діяльності та зовнішньої торгівлі.

Список літератури:

1. Дегтярьова І.О. Фактори підвищення конкурентоспроможності сучасного регіону / І.О. Дегтярьова: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/ej/ej9/doc_pdf/Degtyareva_IU.pdf.
2. Фетисов Г.Г. Региональная экономика и управление / Г.Г. Фетисов – М. : ИНФРА-М, 2006. – С. 416.
3. Качан Є.П. Региональна економіка: підручник / Є.П. Качан. – К. : Знання, 2011.
4. Брикова І.В. Детермінанти міжнародної конкурентоспроможності національних регіонів в глобальному економічному просторі / І.В. Брикова // Міжнародна економічна політика: Наук. журнал. Вип.7 / Гол. редактор Д.Г. Лук'яненко. – К. : КНЕУ, 2007. – С. 5–27.
5. Стратегія та механізми зміцнення просторово-структурної конкурентоспроможності регіону : Монографія / За ред. А.І. Мокія, Т.Г. Васильціва. – Львів : Ліга Прес, 2010. – С. 23.
6. Портер М. Международная конкуренция: Пер. с англ. / Под ред. и предисл. В.Д. Щетинина. – М. : Междунар. отношения. – С. 896.
7. Богун К.В. SWOT-аналіз як метод оцінки конкурентоспроможності регіону / К.В. Богун, Я. Д. Прошкіна: [Електронний ресурс] (761). – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/36_PWMN_2010/Economics/76194.doc.htm.
8. Нова державна регіональна політика: від теорії до практики [Текст] // ЗБІРНИК «Нова державна регіональна політика в Україні» [В.С. Куйбіда, О.М. Іщенко, А.Ф. Ткачук та ін.] ; за заг. ред. д. держ. упр., проф. В.С. Куйбіди. – К. : Вид-во «Крамар», 2009. – 232 с.
9. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку: навч. Посіб. / Д.М. Стеченко. – К. : Вища шк., 2002. – С. 8.
10. Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 4-те вид., випр. – К. : Вікар, 2004. – С. 380.
11. Дацко О.І. Застосування ціннісного підходу для забезпечення конкурентоспроможності регіону в умовах глобалізації / О.І. Дацко // Вісник Донецького національного університету. Економіка і право. – 2011. – № 1. – С. 78–90.

Капинус Ю. И.

Черкасский государственный технологический университет

ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ И ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНА

Резюме

В статье рассмотрена роль ведущих факторов формирования конкурентоспособности региона. Анализируются известные факторы влияния на конкурентоспособность региона и выявляются факторы, учет которых в деятельности региональных органов власти позволит ускорить процессы развития региона и укрепление его конкурентных позиций. Определены основные компоненты модели повышения конкурентоспособности региона.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентные преимущества, регион, конкурентная борьба, инвестиции, глобализация, экономический рост.

Kapinus Y. I.

Cherkasy State Technological University

FACTORS OF FORMATION AND IMPROVEMENT COMPETITIVENESS OF THE REGION

Summary

The article considered the role of the leading factors of competitiveness. Analyzed known impacts on the competitiveness of the region and revealed the factors which take account of the regional government will help accelerate the development of the region and strengthen its competitive position. The main components of the model increase the competitiveness of the region. **Keywords:** competitiveness, competitive advantage, region, competition, investment, globalization, economic growth.

Key words: competitiveness, competitive advantage, region, competition, investment, globalization, economic growth.